

A. 24350:7

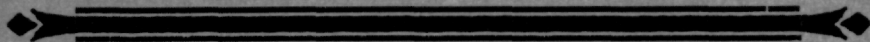
Helme Piimaühkus

25-a.

Peameierei.

1911 - 1936

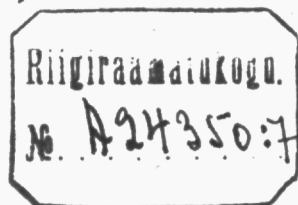

HELME PIIMAÜHISUS

25-a.

1911 — 1936

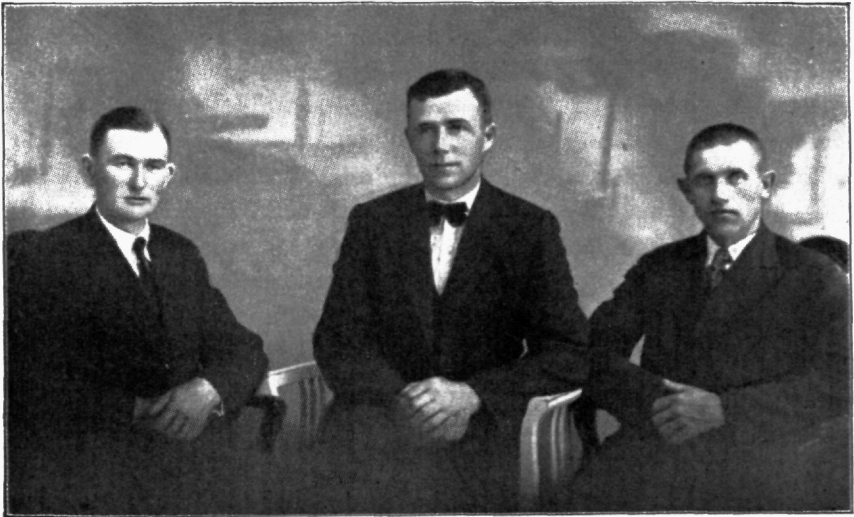
sf. 14677

+

№ 641. (24. v. 36).

Handwritten text, possibly a signature or date, including the number 1936.

Helme Püimaühisuse praegune juhatus.

Vasakult: Ed. Vister (kirjatoimetaja), A. Roosson (esimees), Joh. Schinmann (kassapidaja).

Ühisuse asutamine.

Ühistegeliste asutuste ellukutsuja Helmes on olnud Helme Põllumeeste Selts, kes käesoleval aastal sai 40 aastat vanaks ning kes on asutatud tolleaegse Helme vallavanema Hendrik Rosenberg'i (†) eestvõttel. Helme Põllumeeste Seltsi algatusel ja nõuandel on ümbruskonnas asutatud rida majanduslikke ja kultuurilisi seltsi ja ettevõtteid, muuseas ka Helme Piimaühisuse asutamine on toimunud ühel seltsi peakoosolekul, 28. nov. 1910. a. koosolekul on selleaegne seltskonnategelane August Krimm tõstnud üles piimaühisuse asutamise küsimuse, mis küll kohe ei ole teoks saanud, kuid see mõte on üksikute seltsiliikmete hulgas hõõguma jäänud ja juba 20. märtsil 1911. a. seltsi peakoosolekul on, kadunud piimanduse instruktori J. Embliku eestvõttel, otsustatud Helmesse piimaühisus asutada; sealsamas on ka ühisuse põhikiri koostatud ja selle registreerimise palvele alla kirjutatud. Asutajad liikmed olid: Peedu Mahlapuu, Jaan Sakkis (†), Hendrik Hiiop (†), Ernst Habicht, Johan Kaigas (†), Gustav Loorberg, Gustav Einer (†), J. Kotilõim ja Hendrik Rosenberg (†).

Põhikiri kinnitati vastava kinnitusameti poolt 12. mail 1911. a., mispeale asutajate voliniku A. Krimm'i korraldusel peeti ühisuse avamise koosolek 26. juunil 1911. a., kus moodustati esimene juhatuse, koosseisus: esimees Jaan Sakkis (†), kirjatöömehetaja G. Rosenberg, kassapidaja H. Hiiop (†), esimehe abi E. Habicht, kirjatöömehetaja abi Jaak Treufeldt (†) ja kassapidaja abi P. Mahlapuu. Avamise koosolekul otsustati kohe samme astuda tööstuse käimapanekuks, milleks asuti ruumide muretsemisele.

Kuna tol ajal suuremale hulga põllupidajaile karjamajandus ning piima produtseerimine ja selle tasuvus oli alles võõras, siis oldi esialgu uue ettevõtte suhtes võrdlemisi tagasihoidlikud, mistõttu oli küllalt raskusi asja liikumapanemiseks, kuid tänu kindlameelsetele asutajatele liikmetele, kes asja võtsid teadlikult ning kelle seas valitses täieline üksmeel, saadi varsti niikaugele, et ühisus juba 1911. a. lõpul võis tegevust alustada.

Ühisuse liikmeid oli esimesel aastal 29.

Ühisuse tegevus.

Ühisuse tegevuse alustamisel on esialgu palju tegemist olnud ruumide muretsemisega. Algul on kindel nõu olnud meiereid ehitada Helme Ühispanga krundile — kivisilla juure, kuid ainelistel põhjustel on esialgu oma maja ehitusest loobunud ja viimaks on alustatud tegevust — käsitsi meiereiga — Hans Müller'i käest üüritud majas — Tõrvas, Patküla maanteel.

Tööstuse avamise päeval 12. detsembril 1911. a. on piima kokku toodud 6 liikme poolt 312 toopi. Hinnaks on maksetud 6,4 kop. toobist. Esimene või on saadetud müügile Peterburisse.

Hans Müller'i maja.

Kuna varsti on põllumeeste seas hakanud huvi tõusma piimanduse vastu, siis ei ole kaua sellesuguse tööstuse juure peatama jäädud, vaid juba 27. märtsil 1912. a. on otsustatud Helme vallalt rentida praegune ühisuse asukoht ja samal aastal on asutud ka uue, oma maja ehitusele, mille ehitus lõpule viidi 1912. a. sügisel ja maja pidulik avamine toimus 1. dets. 1912. a. Maja ehituseks on raha laenatud Helme Ühispangalt, ühisuse liigetelt kui ka teistelt kohalikudelt elanikkudelt.

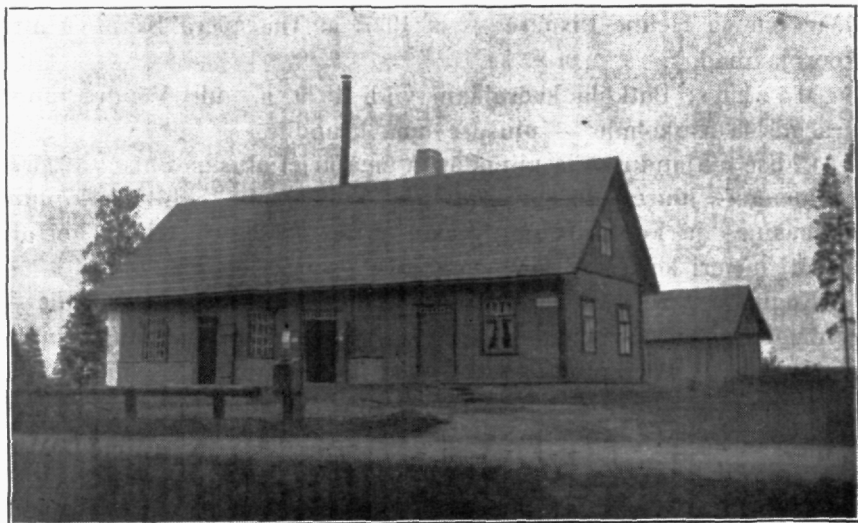
Hoone on ehitatud instruktor J. Emblik'u plaani järele, ehitusmeister Villem Kattai poolt. Uues meiereis alustati tööd aurujõulise sisseseadega.

Tegevuse esimestel aastatel töötas ühisus rahuldavalt ja laiendas oma tegevust 1915. a. Kärstna Naistemäe tallu esimese koorejaama asutamisega, mis oli teatavasti esimene koorejaam Eestis, kuid mis aga varsti (1916. a.) piima vähesuse tõttu likvideeriti. Maailmasõja tekkimisega tuli 1916., 1917. a. järsk tagasiminekuks. Kuna 1917. a. enamlaste võimu ajal pandi meiereis rüüstamine toime, ning valituse kohalikkude esindajate korraldusel nõuti piimasaaduste ülevandmist neile, siis tuli tööstus ajutiselt katkestada. Enamlaste võimuhed nõudsid kategooriliselt edasitöötamist, kuid juhatus kasutas head nõu ning tunnistas „protokollil põhjal“ võimastina hammasratta katkiläinuks, mis viidi, mehaanikatöökoha asemel ühisuse liikme J. Sootsi poole „parandusele“, kuni olukord muutub.

Vahepeal töötati ajutiselt sel viisil, et meierei renditi ühes liikmete poolt antava piimaga välja meier Hans Kerge'le ja alles pärast Eesti Vabadussõja lõppu algas ühisus uuesti korralikku tegevust 1922. a.

Kogu rahutuste ajal tekkisid ühisusele suured kahjud — laenuprotsentidega ning varanduse korrashoiu kuludega, mis oli suureks raskuseks ühisuse edaspidiseks tegevuseks, ja selleaegseil piimatooljail liigetel tuli suuri tööstuse kulusid maksta ühisuse edasitöötamise võimaldamiseks.

1923. aastal algas uus hoog ühisuse arenemises; palju põllumehi astusid ühisuse liikmeteks ning piimatoodang kasvas iga päevaga ja

Patküla koorejaam.

Lõve koorejaam.

juba 1924. aastal algas mõte ümbruskonna valdadesse koorejaamu ellu kutsuda, mida tungivalt nõuti kohaliku rahva poolt. Esialgu osteti veoauto, millega hakati kaugemalt piima kokku vedama; kuid see moodus ei rahuldanud ja varsti algas koorejaamade organiseerimine.

Nii asutati 1925. aastal Koorküla, Patküla Võndre, Karjatnurme, Holdre, Hummuli Tõnu ja Kärstna Saarde koorejaamad; 1926. a. Jõgeveste ja Helme Pisukse — ja 1927. a. Taagepera Sanatooriumi koorejaamad.

Märkus: Patküla koorejaam viidi 1929. a. üle Võndre talust praegusele asukohale — ühisuse oma krundile.

Üldise majanduse- ja piimatõusu tagajärjel alustas ühisus 1925. a. peameierei juures tööstuseruumide laiendamist, ehitades juure võimasina- ja kontoriruumi ja või- ning jääkeldri; teisele korrale ehitati meieri korter, missuguse ehituse viis lõpule 1926. a.

Kogu tööstuse sisseseade uuendati samal ajal 3000 ltr. tunnis — piima läbitöötamisvõimeliste masinatega, ning uueks jõumasinaks seati üles 24 HP jõuline katel.

1928. a. omandas ostu teel Lõve piimaühingu koorejaama hoone ühes sisseseadega, mille uuendas moodsate, seadusenõuetele vastavate masinatega.

Samuti ostis 1935. a. Hummuli Piimaühisuse meierei, mis töötab praegu kõige suurema koorejaamana.

Hummuli koorejaam.

Sel puhul likvideeriti Hummuli Tõnu koorejaam.

Vahepeal on likvideeritud Helme Pisukse ja Kärstna Saarde koorejaamad — vähese piima tõttu ja Jõgeveste koorejaam põllutöominsteeriumi nõudel — võistluse ärahoidmiseks Jõgeveste Piimaühisusega.

Praegu töötavad, peale peameierei, seitse koorejaama ja nimelt:

Hummuli (auru jõul), kus 1935. a. oli piima	647.820,5	kg.
Lõve	514.682,5	„
Patküla	514.327,0	„
Koorküla (mootori jõul)	481.347,5	„
Taagepera Karjatnurme	404.901,0	„
Taagepera Sanatooriumi	256.012,0	„
Holdre	291.168,0	„
Peameiereis oli piima	1.295.254,0	„

Viimase 10 aasta kestvusel on ühisus suurt rõhku pannud tööstuste ruumide kui ka sisseseade korralikkusele, tehes uuendusi ja täiendusi järjekindlalt. Esialgu on täielikud sisseseaded olemas, mis varustatud lahja piima pastörisaatoritega: peameiereis, Lõve, Patküla ja Hummuli koorejaamades, kuna Koorkülas on uus tööstusruum valmis ja sisseseade valmib lähema aja jooksul.

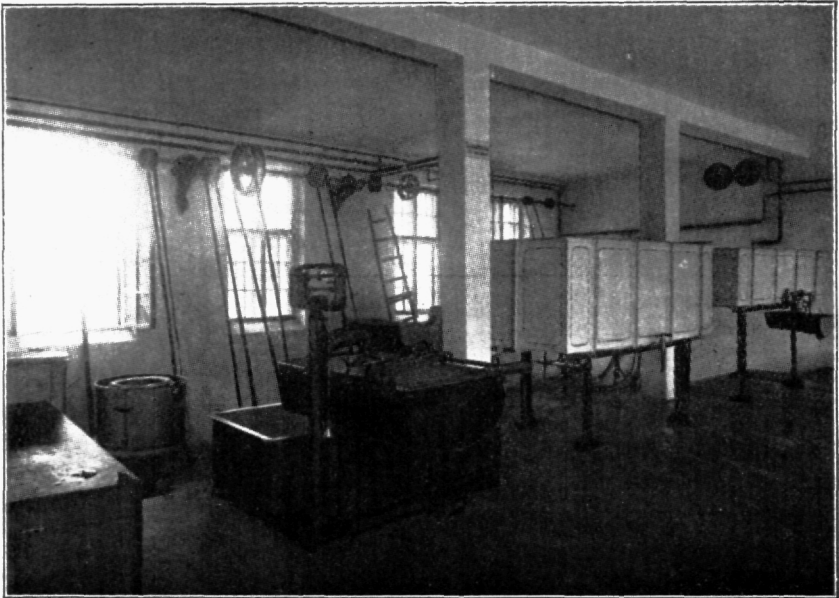
Peameiereis viidi läbi 1935. a. põhjalik tööstuseruumide ümberehitus, kus täiendavalt juure ehitati koorevannide ja võihoiu ruum,

Koorküla koorejaam.

mille tõttu meierei on avar ja nägus ning piimanduse eriteadlaste töenduse järele kuulub eeskujulikkude hulka Eestis.

1931. a. ehitati peameierei kaev ümber puurkaevuks — 4" jämeduse puuritoruga, mille sügavus 264 jalga ning mis annab vett 5000

Vastuvõtte ruum.

liitrit tunnis. Ühisuse asutustest töötavad praegu üüritud ruumides Holdre, Sanatooriumi ja Karjatnurme koorejaamad, kuna teised on kõik ühisuse pärisomandus ning asuvad ostenud kruntidel.

Ühisusele kokkutoodud piim on peamiselt ümber töötatud eksportvõiks, mis on saadetud väliturule endise P. K. Estonia kaudu; ühtlasi on rahuldatud igasuguste piimasaadustega kohaliku Tõrva linna ja ümbruskonna elanikke, ning Taagepera Sanatooriumi. Ühisuse algul on lühikest aega valmistatud ka kohupiima ja presskoort ja 1931/34. a. juustu, kuna viimasel ajal töötatakse kooritud piima ümber kaseiiniks, millest möödunud aastal piimatoojatele välja maksti kogusummas Kr. 7.362,02. Viimastel aastatel on ühisuse keskmine piimatoodang päevas (kokku ühes koorejaamadega):

suvekuudel	20—25 tuhat kg.
talvekuudel (tööpäevadel)	12—13 „

millest peameiereis neljas osas ning kolm-neljandikku tuleb kokku koorejaamades.

Aastas tuleb kokku ümmarguselt 4.500.000 kg. piima, millest valmistatakse umbes 180.000 kg. võid, kuna 90.000 kuni 100.000 ltr. läheb müügile Tõrva linnale.

Tööstuse kuludeks võetakse 0,7—0,75 senti piima kilogrammilt.

Ühisusel on piimatoojaid praegu 735. Piimatoodangu suuruse poolest on ühisus praegu neljandal kohal Eesti piimatalituste hulgas.

25 a. jooksul kokkutoodud piima hulk ja selle eest raha maksetud:

1911 aastal	7.313 kg.	raha maksetud	386.01 rbl.
1912 „	290.744 „	„	13.196,44 „
1913 „	426.945 „	„	21.812,40 „
1914 „	392.435 „	„	20.290,10 „
1915 „	343.535 „	„	22.976,93 „
1916 „	261.984 „	„	33.555,47 „
1917 „	175.287 „	„	46.115,60 „
1918 „	97.149 „	„	79.307,98 „
1919 „	128.800 „	„	77.806,62 mk.
1920 „	63.970 „	„	55.908,69 „
1921 „	93.695 „	„	84.385,50 „
1922 „	405.581 „	„	27.239,61 kr.
1923 „	889.461 „	„	79.392,95 „
1924 „	993.487 „	„	113.398,62 „
1925 „	1.821.269 „	„	206.458,65 „

1926 aastal	2.988.062	kg. raha maksetud	284.619,82	kr.
1927	„ 3.044.041	„ „	292.381,26	„
1928	„ 3.302.938	„ „	331.047,00	„
1929	„ 4.326.524	„ „	416.103,18	„
1930	„ 4.747.267	„ „	347.680,06	„
1931	„ 5.044.975	„ „	284.679,17	„
1932	„ 4.659.590	„ „	176.755,60	„
1933	„ 3.886.063	„ „	176.834,91	„
1934	„ 4.214.446	„ „	190.203,85	„
1935	„ 4.456.224	„ „	223.142,96	„
<hr/>				
Kokku	47.061.785	kg. raha maksetud	237.640,93	rbl.
			218.100,81	mk.
			3.149.937,64	kr.

ehk kokku välja maksetud (rublad ja margad ümberarvatult kroonideks): 3.627.400,63 kr.

Piima üldarvust on vastu võetud peameiereis . . . 17.529.741 kg.
 Piima üldarvust on vastu võetud koorejaamades . . . 29.532.044 „
 Võid valmistatud . . . . . 1.920.889 „

Märkus: 1932., 1930. a. on piimatoodang langenud madala hinna tõttu.

Juhtivaid tegelasi 25 a. kestel.

Juhatuses tegutsenud:

Peedu Mahlapuu — ühisuse asutamisest	1911. a. kuni	1935. a.
Johan Sakkis † (esimees)	„ 1911. „ „	1912. „
Hendrik Hiiop †	„ 1911. „ „	1922. „
Ernst Habicht	„ 1911. „ „	1918. „
Jaak Treufeldt	„ 1911. „ „	1915. „
Ado Lillemägi	1912. „ „	1914. „
Johan Soots (esimees)	1912. „ „	1925. „
Ado Sims	1913. „ „	1923. „
Johan Treufeldt	1913. „ „	1915. „
Kusta Raatma (Rosenberg) 1911.—1912. ja	1923. „ „	1924. „
Hermann Einbaum	1924. „ „	1934. „
Johan Jaakson (esimees)	1925. „ „	1931. „
Johan Värk	1934. „ „	1935. „

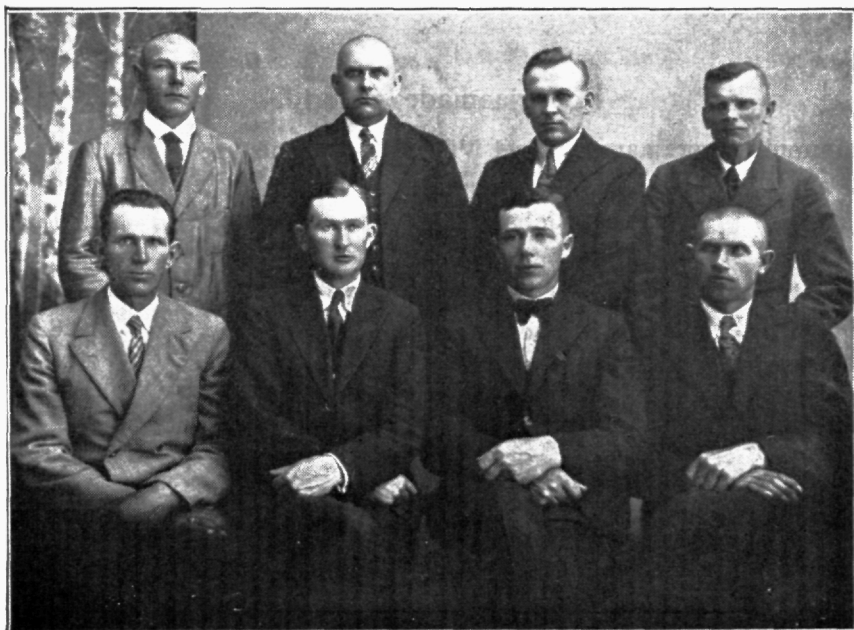
Praegused juhatuseliikmed on ametis:

Aleksander Roosson (esimees) . . . . . alates 1933. a.
Johan Schinmann (kassapidaja) . . . . . „ 1931. „
Eduard Vister (kirjatoimetaja) . . . . . „ 1935. „

Juhatusliikmetest on kauemat aega ametis olnud Peedu Mahlapuu — järjekindlalt 24 aastat, sellest esimene aasta kassapidaja abi, peale selle kirjatoimetaja ja raamatupidaja ning alates 1931. a. esimees.

Revisjonikomisjonis on (alates 1933. a.):

Kusta Raatma
August Hiiop (esimees)
Heinrich Laosoo.

Helme Pümaühisuse juhatus, revisjonikomisjoni liikmed, meier ja raamatupidaja 1936. a.

Vasakult paremale, istuvad: Aug. Hiiop (rev.-kom. esimees), Ed. Vister (kirjatoimetaja), A. Roosson (esimees), Joh. Schinmann (kassapidaja).

Seisavad: H. Laosoo (rev.-kom. liige), H. Kerge (meier), Ed. Kirt (raamatupidaja), K. Raatma (rev.-kom. liige).

Koorejaamade esindajad.

Hummulis	— Jaan Ots
Lõvel	— Mats Tapp
Patkülas	— Aleksander Roosson
Koorkülas	— Hendrik Ermann
Holdres	— Hermann Soovik
Sanatooriumis	— Hans Erdell
Karjatnurmel	— Karl Tilk

Tööstuste juhatajad.

Ühisuse esimeseks meieriks oli H. Reinup 1911. a. kuni 1912. a., peale selle Joh. Kukrus 1912. a. kuni 1915. a.

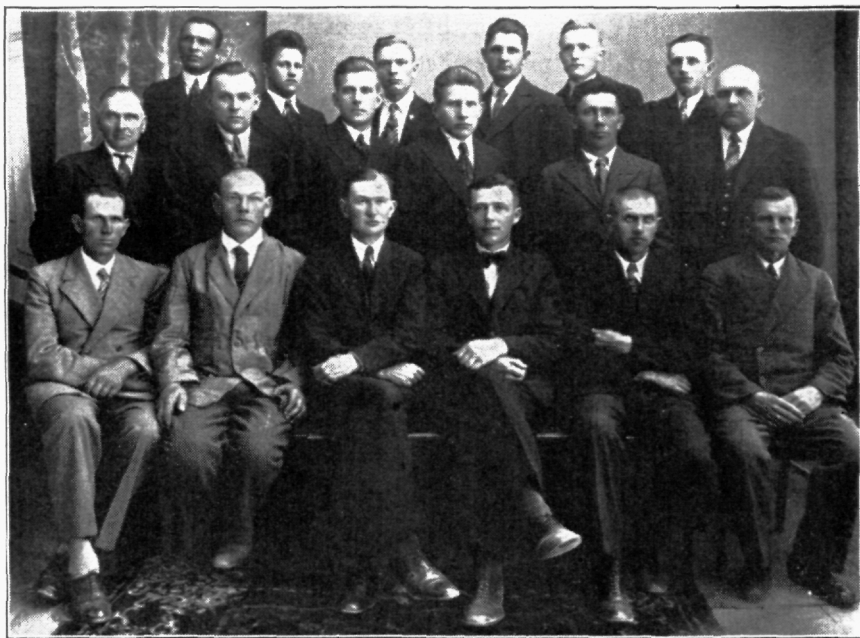
Praegune meier Hans Kerge — alates 1915. a. vahetpidamata kuni käesoleva ajani.

Koorejaamade meierid.

Hummuli koorejaamas	Aksel Viiding	— teenistuse algus	1934. a.
Lõve	„ Ado Pehme	„	1926. „
Patküla	„ Johan Kirt	„	1931. „
Koorküla	„ Villem Soots	„	1925. „
Karjatnurme	„ Johan Heldemaa	„	1925. „
Holdre	„ Jaan Veri	„	1926. „
Sanatooriumi	„ Jaan Kõks	„	1931. „

Raamatupidajaks on Eduard Kirt, alates 1926. a. 15. aprillikuu päevast.

Ühisuse ametnikkude ja teenijate kohta võib ütelda, et ühisusel on õnne olnud nende valikuga; mehed on täiesti omal kohal ja üldise usalduse ja lugupidamise ära teeninud ühisuse juhatause kui ka rahva poolt. Eriti hinnata tuleb peameierei juhatajat Hans Kerge't, kes vahetpidamata 21 aastat on kogu ühisuse tööstuste üldjuht olnud, selle juures oma ülesannet täitnud täpselt ja asjatundlikult ning oma õiglase ja lahke iseloomu poolest on rahva meele järele. Samuti ka raamatupidaja Eduard Kirt, kes järjekindlalt 10 aastat on ühisuse ametis olnud, on tubli töömees omal kohal ning ei jäta juhatause kui ka rahva silmis midagi soovida.

*Helme Piimaühisuse juhatus, revisjonikomisjon ja teenijaskond
1936. a.*

*Vasakult paremale, istuvad: A. Hiip, H. Laosoo, Ed. Vister, A. Roosson,
Joh. Schinmann, K. Raatma.*

*Seisavad: I rida: Jaan Veri, Ed. Kirt, Joh. Kirt, Ed. Musti, Joh. Heldemaa,
H. Kerge. II rida: Ado Pehme, Elmar Unt, Aug. Jakobson, V. Soots,
A. Viiding, J. Kõks.*

Ühisuse majanduslik seisukord.

Alates 1923. aastast on ühisus järjekindlalt arenenud tõusu suunas. Olgugi, et vaheajal ühisuse tegevuse laienemise puhul 1925. — 1926. a. oldi sunnitud umbes Kr. 50.000.— laenu tegema, kuid suure läbikäigu tõttu kaeti see mõne aastaga.

Viimase aasta aruande järele on küll ühisusel üle Kr. 20.000.— riiklikku laenu, mis tingitud möödunud 1935. a. Hummuli koorejaama ostmisest ja peameierei ja Koorküla kj. ümberehitusest, kuid teiselt poolt ületavad selle ühisusel isikutelt ja asutustelt saada olevad summad, mistõttu praegusel 25 a. juubelimomendil puht võlga ühisusel pole. Küll aga on olemas aastate jooksul kogutud ümmarguselt 160.000-krooniline puhas varandus kapitalide näol, mis paigu-

tatud ühisuse ehitustesse ja tööstustesse, kusjuures kogu 25 a. kestel ühisus on annetanud mitmesugustele heategevatele seltsidele ja asutustele üle Kr. 6.500.— toetusi, peale selle maksnud liigetele osamak- sude pealt iga aasta 8% kasu. Kokkuvõttes võib ütelda, et ühisuse sei- sukord on tugev ja kindel ning võib julgesti ja paremate lootustega edasi sammuda oma liigete kui ka kogu ümbruskonna rahva kasuks.

---

25 aasta juubelipidustused

peetakse 20. juunil 1936. a.

K a v a s : Avamine — esimehe A. Roosson'i poolt.

Vaimulik talitus — õpetaja J. Uustal'i poolt.

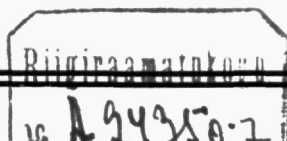
25 a. tegevuse ülevaade — Joh. Schinmann'i poolt.

Tervitused.

Lõppsõna — E. Vister'i poolt.

Peale selle pidulik koosviibimine Tõrva tuletõrje seltsimajas.

HELME PIIMAÜHISUSE
JUHATUS.

A 24.350:7

